

10.07.2020

POL-2020-37858

Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö VN/9812/2020

Poliisihallituksen lausunto

1 Pyyntö

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain, terveydensuojelulain sekä ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain muuttamisesta.

2 Yleistä

Poliisihallitus toteaa tyytyväisenä, että kyseessä olevaan lainsäädäntöön saadaan kauan kaivattuja muutoksia muun muassa kuoleman toteamiseen, kuoleman alustavaan havainnointiin, vainajan ruumiin käsittelyyn ja ulkomailla tapahtuneisiin kuolemiin liittyen. Samalla kuitenkin joudutaan toteamaan, että lakiuudistus on jäänyt vain osittaiseksi, eikä kaivattua kokonaisuudistusta olla saamassa. Kuolemansyyn selvittämistä koskevaan lainsäädäntöön jää edelleen runsaasti mm. poliisitoiminnallisesti merkittävää sääntelyä, joka on hyvin vanhaa, eikä vastaa nykypäivän tarpeita. Toivottavaa olisi, että kokonaisuudistus voitaisiin käynnistää pian tämän osauudistuksen jälkeen.

3 Yksityiskohtaiset havainnot

Kuolemasta ilmoittaminen

1 §:n 1 momentissa ehdotettu menettely korostaa terveydenhuollon vastuuta kuolemantapausten hoitamisessa. Ehdotus on hyvä ja selkiyttää eri toimijoiden tehtäviä, ottaen huomioon, että jo tällä hetkellä kuolemansyyn selvittämisestä yli 75 % tapahtuu terveydenhuollon piirissä lääketieteellisenä kuolemansyyn selvittämisenä. Lisäksi esimerkiksi kotonaan kuoleneiden iäkkäiden henkilöiden kuolemansyyn selvittäminen saattaa muutoksen johdosta ohjautua nykyistä paremmin lääketieteellisen kuolemansyynselvittämisen piiriin. Tätä on pidettävä suotavana jo senkin vuoksi, että nykyisin oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen päätyneiden vainajien kuolinsyistä noin 60 % paljastuu tautiperäisiksi eli ns. luonnollisiksi kuolemiksi.

Kuitenkin poliisi voi olla myös ensimmäinen ilmoituksen vastaanottaja, vaikka kuolema olisi ns. luonnollinen. Vaikka poliisille tehtävä ilmoitus olisi

vasta toissijainen sosiaali- ja terveydenhuollon yksikölle tehtävään ilmoitukseen nähden, poliisille ilmoittamisen mahdollisuus on perusteltua olla olemassa, koska elämän kirjo huomioon ottaen ei ole syytä laatia lainsäädäntöä liian tiukaksi tämän suhteen.

Esityksessä todetaan, että poliisi voisi ohjata ilmoittajan ottamaan yhteyden sosiaali- ja terveydenhuollon yksikköön tai saamiensa tietojen perusteella neuvotella sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa siitä kumpi lähtee paikalle, vai lähtevätkö molemmat. Poliisihallitus pitää ilmoittajan ohjaamisen menettelyä haasteellisena mm. hyvän hallinnon periaatteiden kannalta. Mikäli poliisille on ilmoitettu kuolemasta, mutta poliisi katsoo, ettei se aiheuta poliisin toimenpiteitä, poliisin tulisi ensisijaisesti itse ilmoittaa asiasta sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille heidän toimenpiteitään varten, eikä ohjata ilmoittajaa olemaan sinne yhteydessä muulloin kuin perustelluissa yksittäistapauksissa. Tämä vastaisi toiminnallisesti myös pykälän 2 momentin tilannetta, jossa ilmoittaja tekee ilmoitusta ns. ei-luonnollisesta kuolemasta, joka tehdään ensisijaisesti poliisille. Mikäli poliisi kuitenkin toteaa, ettei asiassa ole edellytyksiä poliisitutkinnalle (oikeuslääketieteelliselle kuolemansyyn selvittämiseksi), poliisi ilmoittaa asiasta sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille.

Poliisihallitus esittää, että perustelujen virke kirjataan muotoon ”Poliisi voisi saamiensa tietojen perusteella neuvotella sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa siitä kumpi lähtee paikalle, vai lähtevätkö molemmat tai toissijaisesti ohjata ilmoittajan ottamaan yhteyden sosiaali- ja terveydenhuollon yksikköön.”

Vainajan ruumiin ulkotarkastus

1b §:ssä säädetyllä vainajan ulkoisella tarkastuksella on huomattava merkitys mm. kuolemansyyn selvitystavan valinnassa. Poliisin tutkintavelvollisuuden kannalta katsottuna on tärkeää, että vaikka vainajalla olisi sairaushistoriassaan ns. kuoleman selittävä sairaus, on joka tapauksessa poissuljettava lain kuolemansyyn selvittämisestä 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaiset tekijät. Huolellinen vainajan ulkoinen tarkastus on osa tätä poissulkemista. Poliisihallitus katsoo, että on hyvä, että perusteluissa korostetaan ulkoisen tarkastuksen tärkeyttä ja merkitystä.

Poliisimiehen tekemä kuoleman alustava havainnointi

1d §:n säännöksellä poliisimiehen tekemästä kuoleman alustavasta havainnoinnista on erittäin tärkeä merkitys päivittäisessä poliisitoiminnassa. Monien poliisin kohtaamien vainajien kohdalla uusi sääntely yksinkertaistaa ja tarkoituksenmukaistaa menettelyjä. Todettakoon, että säännökset myös virallistaisivat käytännön, jota paikoin jo nykyisinkin toteutetaan.

Kuoleman alustavan havainnoinnin rajan asettaminen lainkohdan perusteissa täysin samalle tasolle kuin kaikilla maallikoilla, ei ole perusteltua. Poliisilla on jo peruskoulutuksensa perusteella vähintään tyydyttävät ammatilliset valmiudet kuoleman havainnointiin selvästi todettavien toissijaisten kuolemanmerkkien perusteella. Joka tapauksessa tietoisuus kuoleman jälkeisistä muutoksista on varmasti parempi kuin täysin maallikoilla, joilla tarkoitettaneen lainkohdan perusteluissa laajasti kaikkia sellaisia henkilöitä,

joilla ei ole mitään ammatillisia valmiuksia kuoleman havainnointiin. Poliisihallitus katsoo, että viittaukset maallikkoihin tulisi perusteluista poistaa.

Vainajan henkilöllisyyden varmentaminen

Ehdotetussa 10 a §:ssä veloitetaan kaikkia vainajan käsittelyyn osallistuvia huolehtimaan vainajan henkilöllisyyden varmentamisesta. Pykälässä tai sen perusteluissa ei kuitenkaan ole esitetty mitään vainajan ruumiin merkitsemisestä. Vainajan ruumiin asianmukainen ja luotettava merkitseminen on peruslähtökohta tunnistamiselle ja henkilöllisyyden varmentamiselle eri vaiheissa. Poliisihallitus pitää tärkeänä, että perusteluissa korostettaisiin myös vainajan ruumiin merkitsemistä ja käytettäisiin esimerkkinä asianmukaisesta merkitsemistavasta vainajارانneketta, joka kiinnitettäisiin ruumiiseen heti ensimmäisessä vainajan käsittelytilanteessa.

Vainajan siirto (kylmä)säilytystilaan

10 b §:n 1 momentissa säädetään vainajan ruumiin siirtämisen edellytyksistä säilytystilaan. 3 kohdassa säädetään siirrosta tilanteessa, jossa poliisimies on tehnyt alustavan havainnoinnin kuolemasta. Tähän jatkoksi on kirjattu erillinen lisäehto, jonka mukaan siirto voidaan tehdä, mikäli poliisi katsoo sen olevan mahdollista olosuhteisiin liittyvän tutkinnan kannalta. Poliisihallitus kiinnittää huomiota siihen, että ehtolause voidaan kirjoitustavasta johtuen tulkita liittyvän vain kohdan 3 tilanteisiin. Kuitenkin tutkinnallisesti saattaa olla myös tilanteita, joissa esimerkiksi lääkäri on suorittanut ulkoisen ruumiintarkastuksen ja todennut kuoleman (kohdan 1 mukainen tilanne) vainajan löytöpaikalla, mutta vainajaa ei voida poliisin tutkinnallisista intresseistä johtuen siirtää säilytykseen lääkärin toimenpiteiden jälkeen. Poliisihallitus esittää 3 kohdassa olevan poliisin tutkintaa koskevan ehtolauseen kirjoitusmuodon tarkentamista niin, ettei sen vaikutus rajaudu vain kohdan 3 tilanteisiin.

Riittävät ruumiiden säilytystilat

10 b §:n 2 momentissa säädetään kuntien velvollisuudesta huolehtia riittävästä säilytystilaoista. Poliisihallitus pitää velvoitetta erittäin tarpeellisena. Nykyinen tilanne aiheuttaa myös poliisille huomattavia haasteita vainajien kuljetus- ja säilytyspaikkojen ja kuljetusaikataulujen määrittelyissä eri tilanteissa.

Ulkomailla kuollut henkilö

10 e §:ssä säädetään kuolemasta ilmoittamisesta poliisille, kun ulkomailla kuolleeseen Suomen kansalaisen ruumis siirretään Suomeen haudattavaksi. Ilmoittaminen tehdään poliisille ja poliisi päättää mahdollisen oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvittämisen käynnistämisestä 2 momentissa säädettyissä erityisissä tilanteissa. Poliisihallitus pitää hyvänä, että sääntelyä tarkennetaan ja poliisin tutkintavelvollisuus rajataan vain erityisiin tilanteisiin. Poliisihallitus kiinnittää huomiota pykälän ilmaisuun "...siirretään Suomeen haudattavaksi", joka poikkeaa 10 f §:n ilmaisusta "... siirretään Suomeen haudattavaksi tai tuhkattavaksi". Asiallisesti menettely on tarkoitettu olemaan riippumaton siitä, haudataanko vai tuhkataanko Suomeen

tuotu vainaja. Poliisihallitus esittää, että kirjausta yhdenmukaistetaan näiden pykälien kesken samanlaiseksi.

Poliisitoiminnallisesti pykälän perustelut vaativat hieman tarkennusta hautausluvan laatimisen vireille tulon osalta. Suomeen tuotavan vainajan hautauslupa ja sen saaminen ovat hyvin olennainen asia. Mikäli poliisi päättää käynnistää oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvityksen, hautausluvan laatii oikeuslääkäri ja tämä menettely tapahtuu osana poliisitutkintaa. Ellei poliisi käynnistä tutkintaa, hautausluvan laatii sen kunnan lääkäri, jonka asukas vainaja elinaikanaan oli. Jos vainaja ei ole minkään kunnan asukas, hautausluvan laatii sen kunnan lääkäri, jonka alueella vainajalla elinaikanaan oli viimeinen kotipaikka. 3 momentin perusteluissa olisi syytä tuoda esiin menettely, jolla asia siirtyy poliisilta muulle kuin oikeuslääkärille hautausluvan laatimista varten. Tällainen lääkäri tarvitsee omaa päätöksentekoaan varten tiedon siitä, ettei poliisi ole käynnistänyt asiassa 2 momentin mukaisin perustein tutkintaa. Poliisihallitus esittää, että perusteluihin kirjaetaan, että poliisi, päätettyään ettei asiassa ole edellytyksiä oikeuslääketieteelliselle kuolemansyyn selvittämiseksi, siirtää asian hautausluvan laatimista varten sen kunnan terveydenhuollon lääkärille, jolle asia lain mukaan kuuluu.

10 f §:ssä säädetään poliisille uusi velvollisuus suorittaa poliisilain 6 luvun 1 §:n mukainen poliisitutkinta tilanteessa, jossa maahan ollaan tuomassa hautaamista varten muun kuin Suomen kansalaisen ruumis ja on syytä epäillä vainajan mukana olleitten asiakirjojen sisältävän olennaisella tavalla virheellistä tietoa. Tilanteet ovat todennäköisesti harvinaisia. Poliisihallitus katsoo, että menettelystä on kuitenkin perusteltua säätää laissa, koska se luo poliisille toimivallan tutkintaan. 1 momentin perusteluissa on viimeisenä virkkeenä kirjattu ”Kuolemansyyn selvittämisen tulee kuitenkin prosessina olla kohtuullinen ja siinä voidaan tarvittaessa suorittaa tapauskohtaista harkintaa”. Poliisihallitus toteaa, että näin kirjoitettuna on epäselvää mihin tällä viitataan. 10 f §:n mukainen tutkinta ei ole samanlaista kuolemansyyn selvittämistä kuin varsinainen, myös poliisitutkintana tehtävä, oikeuslääketieteellinen kuolemansyyn selvittäminen. 10 f §:n mukaisessa tutkinnassa on kyse sisällöllisesti eri asiasta ja myös poliisiin tutkintanimike asiassa tulee olemaan eri, eli ”lain kuolemansyyn selvittämisestä 10 f §:n mukainen tutkinta”. Poliisihallitus esittää, että 1 momentin perustelujen viimeinen virke kirjataan muotoon ”10 f §:n perusteella tehtävä poliisitutkinta tulee kuitenkin prosessina olla kohtuullinen ja siinä voidaan tarvittaessa suorittaa tapauskohtaista harkintaa.”

Rangaistussäännös

Kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 16 §:ssä säädetään rangaistus ”tämän lain tai sen nojalla annettujen määräysten” rikkomisesta. Rangaistussäännös on toissijainen, mikäli teosta on erikseen muualla säädetty rangaistus. Poliisilla on vuosina 2014 - 2020 ollut tutkinnassaan neljä tapaus nimikkeellä ”kuolemansyyn selvittämissäännösten rikkominen”. Teot ovat liittyneet lähinnä joko kuolemantapauksesta viranomaiselle ilmoittamisen laiminlyöntiin tai kuolemansyyn selvittämiseen liittyvien salassapitosäännösten rikkomiseen. Huomioitavaa on lisäksi, että kuolemansyyn selvittämistoiminnan valvonta on säädetty Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen tehtäväksi (12 b §), eikä poliisille ole tämän valvontatoiminnan seuraukse-

na ilmoitettu yhtään 16 §:ssä säädettyä rikosepäilyä. Nykyisellään kriminalisoinnilla ei siis ole juuri mitään merkitystä. Lakiehdotusluonnos sisältää kuitenkin runsaasti uusia velvoitteita lukuisalle määrälle eri toimijoita. Poliisihallitus haluaa kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä olisi syytä tarkastella myös uusien velvoitteiden suhdetta olemassa olevaan rangaistussäännökseen sekä muualla lainsäädännössä oleviin rangaistussäännöksiin ja tarvittaessa tarkentaa rangaistussäännöksen sisältöä tai poistaa se kokonaan.

Poliisijohtajan sijainen
Poliisiylitarkastaja

Mika Heinilä

Poliisitarkastaja

Pekka Heikkinen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 10.07.2020 klo 15:36. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaimosta.

Tiedoksi

Poliisihallitus / Esikunta
Poliisijohtaja Sanna Heikinheimo